

Sodobnost

Prvi vtis, ki ga zapustijo zadnje tri številke (7, 9, 10) Sodobnosti, je, da se je revija dinamizirala, da je postala v večji meri kot poprej občutljiva za družbeno dogajanje in prerivanja v slovenskem kulturno političnem prostoru, da je napravila nov korak v preseganju svoje literarne tradicije, zavedajoč se, da je edino takšna smer njenega nadaljnjega razvoja realna in možna, če se noče negirati v svojem bistvu, v svojem najglobljem smislu in pomenu, namreč kot kulturno dejanje, pa zato tudi praktično prenehati eksistirati. Potreba po tej usmerjenosti revije pa se ne kaže samo v spontano naraslem številu prispevkov, ki po svoji vsebini prehajajo pozicije čiste, anemične kulture, temveč se predstavlja že kot jasno opredeljena zavest (npr. v članku Nika Grafenauerja *Kultura in nekultura*). Očitno je torej, da poteka v reviji določen proces prevrednotenja starih in uveljavljanja novih pojmovanj vsebine njene dejavnosti in smisla obstoja sploh. Seveda ni mogoče trditi, da so ta proces sprožili le zadnji kulturno-politični dogodki pri nas, zlasti pa spremenjena situacija, ki je nastala z (administrativno) ukinitvijo Perspektiv, da prej torej podobnih hotenj in premikov v reviji ni bilo. Nasprotno, vse prejšnje številke tega letnika so dokaz, da so se ta stremiljenja v razvoju revije kazala že precej dolgo, da torej ne pomenijo nekaj bistveno novega, revolucionarnega, kar ne bi bilo v skladu s kontinuiteto njene rasti in ne bi nastalo iz njenih popolnoma organskih potreb. Dokaz, da je temu res tako, pa so po drugi strani tudi omenjene zadnje tri številke revije, saj se v njih še v veliki meri križa tradicionalni in danes že preseženi koncept pisanja z novim, vsebinsko polnejšim in družbeno prizadetim. V neliterarnem delu revije naletimo na takšno, danes povsem neustrezno, obliko pisanja predvsem pri kritiki, in prvi vrsti pri književnih ocenah. Le-te so skorajda vse pisane v družinsko kramljajočem slogu, ki gre v svojem popuščanju celo tako daleč, da se trudi iskati v še tako ne vrednem delu iskrico umetnosti, in ki zvečine po svoji miselni vsebini in analitični ostrini ne presega najbolj povprečne časopisne recenzije. Vseh teh sestavkov seveda ne morem oceniti, niti se mi to ne zdi potrebno. Kot najbolj izstopajoč primer naj navedem pisanje Stiri knjige verzov, v katerem si je pisec France Novak po golem naključju dovolil skupaj in na vsega pet in četr strani impresivno »obravnavati« zadnjo zbirko treh tako različnih pesnikov kot so France Kosmač, Janez Menart in Dane Zajc in si pri tem privoščil izkazati svoje pomanjkanje kakršnega koli stališča in estetskega čuta. Ob tem je treba še pripomniti, da je glede izbire knjig za oceno sleherni koncept ali kriterij popolnoma nečitljiv, saj se v reviji ocenjujejo tako dela brez vsake veljave kot dela, ki pomenijo resnični kulturni dogodek. Ugovor, da je to stanje nujno, ker prevzema revija nase dnevno časopisje, pa ga (zaradi svoje inertnosti) ne opravi, je kljub svoji utemeljenosti jalov: revija ne more ažurno spremljati naših edicij niti ne more spremljati vseh, in navsezadnje ima tudi mnogo preozek krog bralcev, da bi mogla s to svojo dejavnostjo doseči želeni učinek nekega nadomestila.

Vendar pa moram istočasno podčrtati od opisanega povsem drugačen, prav diametralno nasproten koncept pisanja o književnem delu, ki se že uveljavlja na straneh revije in najavlja možnost in smer preraščanja dosedanjega. To je predvsem odlična in z izredno inventivno metodo, ki združuje oziroma poenoti piščeva lastna razmišljanja z idejno analizo dela, napisana študija Dušana Pirjevca *Ob Sartrovem Gnosu*. Podobno je tudi vredna vse pozornosti študija Marjete Pirjevce *Pogled v svet Marcela Prouta*, ki jo je avtorica napisala ob izdaji slovenskega prevoda »V Swannovem svetu«, prvega dela Proustovega gigantskega romana *Iskanje izgubljenega časa*. Avtorica je v svoji študiji daleč presegla samo ocenjevanje slovenskega prevoda, saj nam v njej eksplicira Proustovo stvarjalsko pot in miselno nit, kot sta obseženi v njegovem celotnem romanu, pa nam obenem še oriše njegovo osebnost. Enako velja tudi opozoriti na študijo Katarine Bogataj o življenju in delu umrlega angleškega pisatelja in esejista Aldousa Huxleyja. Med esei in članki, ki niso neposredno napisani na rob preteklim kulturnim in političnim dogodkom, se po svoji družbeni zanimivosti in ostrini misli dviga nad vse ostale Dušana Pirjevca *Položaj pisatelja*, zapisan ob smrti Juša Kozaka.

Članek daleč presega dimenzije in stil običajnih nekrologov, predstavlja tehten, stvarno in do kraja pravično, brez vsake patetične in apologetske primesi podan oris Jušove osebnosti, pa obenem analizo neke vojne generacije in osebno izpoved. Nadalje velja omeniti članek Svetozarja Stojanovića *Družbena kritika v socializmu*, ki dasi na nekaterih mestih nekoliko preveč poenostavljeno, toda zato kar se da poučno razpravlja o vlogi, pomenu, zatiranju in možnostih kritike v socialistični družbi. Članek je glede na našo današnjo socialno situacijo nedvomno zanimiv in aktualen, tem bolj ker je piscu osnova za razmišljanje prav analiza jugoslovanske stvarnosti. Enako poučen, čeprav z druge strani, je članek Ivan Denisovič, njegovi prijatelji in sovražniki H. P. R., ki nas izčrpno obvešča o spletu kulturno-političnih dogodkov okoli Solženicinove povesti *En dan Ivana Denisoviča v SZ*, pa pri tem jasno razkriva vso primitivnost ocenjevanja umetniškega dela s strani politične in kulturne birokracije in očrta položaj umetnosti in umetnika v sovjetski družbi. O pri nas zanemarjenem vprašanju razrednega in socialnega grupiranja v današnjih razvitih kapitalističnih in socialističnih družbah razpravlja Janez Jerovšek v članku *Kriteriji razrednosti v razvitih družbah*. Medtem ko je njegov izraz jednat in zato tudi izredno preciziran, v članku samem pa vselej prisotna komparacija z našo družbo in njenimi strukturami, pa je članek Franceta Černeta *Ekonomija in morala* močno razvlečen, orientiran predvsem na golo teoretiziranje in določanje pojmov, pa nezainteresiran za analizo in oceno položaja ri nas.

Ingo Paš

LIKOVNA RAZSTAVA

Vanja Radauš

Ko slišimo ime tega kiparja, pričakujemo mnogo več, kot nam nudijo ekspoziti v Mali galeriji. Se bolj smo preseženi, ko ugotovimo, da so akvareli nekoliko boljši kot plastike.

Ko vstopimo v razstveni prostor, se naše oko najprej ustavi na intenzivnih barvah akvarelov, medtem ko plastik skoraj ne opazimo, ker imajo zaradi materiala (so namreč iz mavca) varovalno barvo.

Akvareli so brez dvoma močnejši del razstave. Tehnika ni nova in kakor pravi Sedej v »Sodobnosti«, spominja na Jakija, prav tako barvna skala. Akvareli so večinoma izrazito dekorativni, kar pa je tudi njihova edina kvaliteta. Organizirane umetnine prav gotovo niso, vsaj večina ne. Skoraj vsak efekt je rezultat slučajnega razlivanja barve, se pravi: zgolj rezultat tehničnega eksperimenta brez res-

nejšega avtorjevega sodelovanja. Zadovoljijo nas, kolikor nas sploh zadovoljijo, le kot lepa tkanina in nič bolj. Svet, ki nam ga kažejo, že zdavnaj poznamo, tehnika nam je znana, le zelo redko najdemo pravo — Radaušovo vsebino, tako da se moramo vprašati, zakaj je kipar vse to naredil. In najverjetnejši odgovor, ki se nam ponuja, je: moda, menažerstvo, prodaja.

Le pri nekaterih slikah, ki se dvigajo nad povprečje razstave, začutimo roko ustvarjalca in nimamo občutka, da je vse le plod slučajnega razlivanja barve in najdemo v njih vsaj sled umetnikovega pravega sveta.

O plastiki pa ne moremo niti reči, da je dekorativna, temveč je preprosto neuspela. Pri tem seveda precej sodeluje ponesrečeni material — nepatimirani mavci. Forme plastike pa naravnost zahtevajo kovino. Tudi plastika nam ne pove nič novega, pravzaprav nam nič ne pove. Znale oblike naredi mavec bolj brezoblične in zastojni bi iskali v njih organizem prave umetnine. Očitamo jim lahko, da ne živijo in da nas pustijo popolnoma neprizadete. Če bi jih odstranili z razstave, najbrž tega ne bi niti opazili. Vprašanje, zakaj je kipar vse to naredil, se nam ob plastiki postavi še odločnejše in odgovor je najbrž kar isti.

Razstava je torej nasploh nezanimiva, razen če nas zanima, kako vplivata menažerstvo in komercializem na umetnika.

Braco Rotar

Hipograma

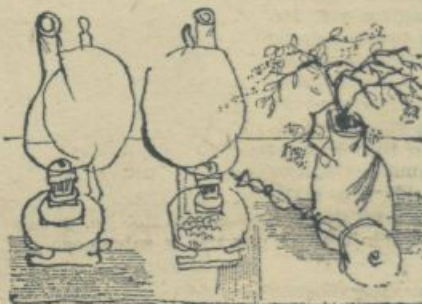
RAZLOČNOST IN DOSLEDNOST

Tožiš, da »Pirjavec ščiplje oblast« v tvojo »lastno zadnjo plat.« Žrtev je bridka, tvoj delež grenak — dokler spet ne oblečeš hlače.

EKONOMIJA IN MORALA

Od vročega se lonca ograjuješ. To ni dovolj, tovariš. Kaj, če na tihem le ne pritrjuješ?

Valjhun

Vinjeta Leopolda Hočevarja

GLOSA

O JAVNI KORISTI

Javna korist so tisti najsposobnejši interesi kar najširšega, večjega dela družbe (če že ne vse družbe) v nekem času in prostoru, ki naj bodo temeljni ravnanja vseh pripadnikov in naj se tudi pravno zavarujejo; zoper tiste, katerih ravnanje ni v skladu z javno koristjo, se uporabljajo sankcije. Ker je ravnanje v skladu z javno koristjo nadvse moralno je nekdo svoje še tako zasebniško ravnanje skušal opravičiti kot dejanje v javno korist. To mu bo uspelo pač tako dolgo, dokler ga ne bodo ljudje spregledali, ali pa tudi po tem, če ima prav on v rokah monopol bodisi odločanja o neki zadevi bodisi direktna sredstva prisiljevanja. Pride do očitnega absurda: tisti, ki naj bi branili v imenu večjega dela družbe njene splošne koristi, brani svoje manjšinske koristi. To je sumirana vsebina birokratizma, hkrati pa tudi očiten primer razpona med stvarnostjo in normativnostjo, teorijo in prakso.

Javna korist, splošne družbene interese bi bilo treba tudi v naši državi veliko bolj precizirati, kot je bilo storjeno do danes. Kajti v jugoslovanskih pravnih normah je v dispoziciji velikokrat rečeno, »kadar to nalaga javna korist«, nakar se navaajo sankcije, ki so čestokrat precej hude. Nisem za to, da se koristi družbe ne zavarujejo, sem pa proti, da je ta javna korist harmonika, ki jo npr. upravni organi lahko po lastnem posluhu raztegujejo. V tej smeri seveda tudi ustava s splošno določbo v 40. členu, ko govori, da »teh svobod in pravic (političnih) ne sme nihče zlorabljati za rušenje temeljev socialistične demokracije, s to ustavo določene ureditve, za ogrožanje miru, enakovrednega mednarodnega sodelovanja ali neodvisnosti držav, razpihova-

nja nacionalnega, rasnega ali verskega sovraštva ali nestrpnosti ali za škujanje h kaznivim dejanjem in tudi ne na tak način, da bi se žalila javna morala«, ni povedala dovolj. Se vedno ostane veliki manevrski prostor in nujno bi se bilo lotiti določite podrobnejše vsebine teh pojmov. Če namreč hočemo biti avtentični ljudje, samoupravljavci, kreativni in svobodni v svojem delu in iskanju, raziskovanju družbenih protislovij in določanju nadaljnje poti v socializmu, moramo omejiti in precizirati pojem temeljev, ki jih v naši državi ne smemo rušiti, (na najbolj splošne osnove družbenega sistema, primerno poglobljene in formulirane) ne pa da nam predstavljajo javno korist čisto trenutno naključje, improvizirane odločitve forumov, četudi najvišjih. V nasprotnem primeru institucionaliziramo te forume kot vsemogočne in vsevedne oblastnike, sebe pa kot nevedne in podložnike.

Povrnimo pa se k odločanju upravnih organov! Zlorabo njihovih kompetenc omogočata še dva pravna instituta, ki sta pogosta v naših pravnih normah: diskrecijska oblast in nepotrebnost obratno odločbe. Diskrecijska oblast — to pomeni, da upravni organ po prosti presoji odloči o neki zadevi — se utemeljuje s preveliko zapletenostjo primera, ki onemogoča, da se v dispoziciji pravne norme predvidijo vsi pogoji, ki bi zahtevali določeno (isto) odločitev. Tako je na primer organom tajništva za notranje zadeve popolnoma prepuščeno, da odločijo, ali bo nekdo potoval v tujino ali ne; namesto da bi se navedli konkretni vzroki, recimo dokazala nevarnost, da bo v tujini pisal, agitiral ali se organiziral zoper sistem v domovini, sovražni odnosi s tujo dr-

žavo, pomanjkanje deviz za vse, ki potujejo v tujino itd. Predpostavlja se, da bo upravni organ odločil po najbolj-ši vesti, toda zgodovina nas uči, da je policija kot najneposrednejši faktor oblasti pogosto branilec ozkih interesov skupin ljudi, ki imajo v rokah (izvršno) oblast, pa mora tudi opravičiti svoj obstoj. Zato je nujno natančneje določiti primere, kdaj lahko upravni organ odloči tako in kdaj drugače. Nadaljnji korak k demokratizaciji in premagovanju birokratizma, samovolje in ideološke diskriminacije je tudi nujnost, da so vse odločitve obrazložene; danes tega po mnogih predpisih (med drugim tudi po pravilniku o potnih listinah za prehod čez državno mejo) ni treba. Pritožba je seveda dopustna. Toda ker se v pritožbi nima na kaj opreti, lahko navaja samo kršitve procesualnih določb ali pa se čim bolj izpoveš in dokazuje svojo pripadnost, vendar ne samo sistemu, temveč družbene ureditve itd. (kar je že samo po sebi za večino žaljivo) — to bi bilo premalo, ampak tudi odločitvam političnih forumov, pa če so še tako neumestne in birokratske.

Temeljni izvor vsemu temu ravnanju — deloma tudi omenjenim pravnim normam samim — je skrb za lastne pozicije, nezaupanje do ljudi, samozvana mesijanska vloga itd., kar prihaja v očitno nasprotje z deklaracijami o samoupravljanju. Tudi iz tega dušebrižništva se potem posega v revialni tisk, prepoveduje se objava člankov, predvajanje filmov, uvoz in razširjanje knjig itd. To ravnanje ima ob veliki pasivizaciji, privatizmu in neavtentičnosti ljudi, povzročeni v precejšnji meri tudi s temi in podobnimi metodami, vernega zaveznika v številnih oportunistih, ki gradijo svoj položaj v družbi ne na podlagi dela, znanosti, samoupravljanja, demokratičnosti, ampak na podlagi odnosov do »višjih« forumov, zvesto služeč načelu: »kdo ni z nami, je proti nam«.

Drago Demšar